

A pénzmentes társadalom: Gazdaságfilozófia az önfenntartásra és a közösségi értékekre építve

Bencze Vivien¹

I. Bevezetés

Az emberiség történetének nagy részében a gazdaság és az értékek nem a pénz körül forogtak. A modern társadalom nagy hányada számára azonban a pénz a mindennapok legfontosabb mércejévé vált, míg a valódi emberi kapcsolatok, közösségek és egyéni szükségletek háttérbe szorultak. Az én gazdaságfilozófiám arra épít, hogy a pénz, mint a társadalom egyik legnagyobb ellensége, szoros összefüggésben van a világban tapasztalható gonoszsággal és elidegenedéssel. Az emberek közötti kapcsolatok és a közösség ereje fokozatosan háttérbe szorultak, miközben a gazdasági érdekek és az anyagi haszon mindenekfelettivé vált. A pénzmentes társadalom, amely a barter² gazdaságra és az önfenntartásra épít, egyfajta alternatívát kínál az egyre inkább individualizálódó világban.

II. A pénz, mint a társadalom ellensége

A mai világban a pénz nem csupán csereeszközként működik, hanem meghatározza az emberek életét, döntéseiket és kapcsolatukat a társadalommal. A pénz által irányított gazdaságban az emberek egyre inkább elidegenednek egymástól. Mint Thomas Hobbes (1651/1999) írta: „*Az ember embernek farkasa*”. A pénz hatására az emberek önzővé válnak, és csak saját érdekeik hajszolására összpontosítanak, miközben mások szenvedését nem veszik figyelembe. Az önzőség, amelyet a kapitalizmus és a pénz határoz meg, csak még inkább erősíti ezt az elidegenedést. Ebben a világban a pénz hatalommal ruházza fel azokat, akik birtokolják, miközben az emberek a közvetlen kapcsolatok helyett gazdasági tranzakciókban mérik értéküket. Ennek következményeként elidegenedés, erőszak és igazságtalanság keletkezik a társadalomban.

Ezért úgy vélem, hogy a pénz az egyik legnagyobb akadálya a valódi emberi boldogságnak és közösségi harmóniának. A gazdaság nem lehet az emberi kapcsolatok kizsákmányolásának eszköze, hanem kell, hogy szolgálja az emberek közösségi jólétét, önállóságát és méltóságát. A pénz hatalmának csökkentése érdekében elengedhetetlen a gazdaságunk átalakítása, hogy visszatérhessünk egy olyan modellhez, ahol az emberek közötti együttműködés, a közösségi értékek és a fenntarthatóság kerülnek előtérbe.

III. Az önfenntartás és a közösség ereje

Az én elképzelésem egy olyan gazdaság, amely az önfenntartásra és a közösségi összefogásra épít. Ez a gazdaság nem a globális piacokhoz igazodik, hanem arra koncentrál, hogy a helyi

¹ Neumann János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar hallgatója (2025)

² <https://hu.wikipedia.org/wiki/Barter> (Letöltés: 2025-05-12)

közösségek és a helyi gazdaságok önállóan és fenntarthatóan működjenek. A pénzmentes gazdaság az önállóságra épít, ahol az emberek a munkájukat nem éhbérért végzik, hanem saját szükségleteiket elégítik ki, miközben kölcsönösen segítik egymást. Ezt a gondolatot Henry David Thoreau³ is képviselte, amikor azt írta: „Egyszerűsíts! Egyszerűsíts!” A minimalizmusra épített életmód azt jelenti, hogy elhagyni a felesleges fogyasztást, és visszatérni ahhoz a szinthez, ahol az alapvető szükségletek kielégítése mindenekelőtt áll, hiszen minél kevesebb anyagi dologra van szükségünk, annál szabadabbá válunk, és annál inkább képesek vagyunk együttműködni másokkal a közös célok elérésében.

A közösség alapú gazdaság, amelyet Pierre-Joseph Proudhon⁴ is szorgalmazott, a barter rendszeren alapul, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy ahelyett, hogy pénzért vásárolnának, értékes dolgokat cseréljenek egymás között. Proudhon híres mondása, hogy „*A tulajdon: lopás*”, arra figyelmeztet, hogy a magántulajdon és a pénz hatalmat ad azoknak, akik birtokolják, miközben a közösség többi tagját kizsákmányolja. Egy olyan világot képelek el, ahol az emberek nem egyéni érdekek alapján, hanem közösségi alapelvek mentén működnek együtt, hogy mindenki számára biztosított legyen a szükséges javakhoz való hozzáférés.

A termelészövetkezetek kulcsszerepet játszhatnak ebben a gazdaságban. Az ilyen közösségi vállalkozások lehetőséget adnak arra, hogy az emberek közösen birtokolják és irányítsák a termelési eszközöket, miközben megosztják az erőforrásokat és a hasznot.⁵ A Pierre-Joseph Proudhon-féle közösségi tulajdon fogalmát alkalmazva a termelészövetkezetek a közös tulajdonú eszközök kezelésére és a közös érdekek védelmére összpontosítanak, ami lehetőséget ad a tagok számára, hogy közösen döntsék el, hogyan hasznosítják az általuk előállított javakat. A termelészövetkezetek nemcsak gazdaságilag, hanem társadalmilag is fontosak, mivel erősítik a közösségi kötődéseket, biztosítják a demokratikus döntéshozatalt, és csökkenthetik a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségeket.

IV. A magántulajdon védelme és a közösségi gazdaság

Fontos tisztázni, hogy a gazdasági elképzelésem nem kívánja eltörölni a magántulajdont. A magántulajdon alapvető emberi jog, és tiszteletben kell tartani azokat az embereket, akik a saját munkájuk és erőfeszítéseik révén jutnak hozzá valamilyen eszközhöz vagy javhoz. Azonban a gazdasági modellben, amit képviselek, nem a magántulajdon az egyetlen mérce, hanem a közösségi jólét, a fenntarthatóság és az egyenlő hozzáférés az alapvető erőforrásokhoz.

A cél nem az, hogy megszüntessük a magántulajdont, hanem hogy a gazdaságot úgy formáljuk, hogy a közösség és az együttműködés értékei kerüljenek előtérbe, miközben az emberek jogot kapnak arra, hogy saját tulajdonukat védjék és kezeljék. A gazdasági döntések nem csupán a profit maximalizálására kell, hogy irányuljanak, hanem az emberi és társadalmi szükségletek kielégítésére.

V. A pénzmentes gazdaság előnyei

A pénzmentes gazdaság nem csupán elméleti elképzelés. Lépésről lépésre olyan közösségek formálódnak, amelyek a barterrendszeren alapulnak, és önfenntartásra törekednek. Mahatma Gandhi is azt vallotta, hogy a modern gazdaságban az önellátás a legfontosabb cél. Az

³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Henry_David_Thoreau (Letöltés: 2025-05-12)

⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Pierre-Joseph_Proudhon (Letöltés: 2025-05-12)

⁵ A korábbi sikertelen példákat elkerülendő lásd: Müller, 2023.

„Swadeshi” mozgalom⁶, mely a helyi termelésre és fogyasztásra összpontosított, éppen ezt a gondolatot erősítette meg. Az önfenntartás nem csupán anyagi függetlenséget jelent, hanem egy új, fenntartható közösségi életforma alapját is.

A közösség segíti egymást, a pénz helyett az emberek értéket adnak és kapnak, anélkül, hogy azt számokban mérnék. Ez nemcsak gazdaságilag fenntartható, hanem emberi értelemben is kifizetődő: erősíti a társadalmi kapcsolatokat, csökkenti az egyéni énképet, és elmélyíti az együttműködést.

VI. A globális kereskedelem kritikája és a helyi gazdaságok előtérbe helyezése

A globalizáció és a szabadkereskedelem korában úgy vélem, hogy a helyi gazdaságoknak nemcsak túlélésük érdekében kellene más irányt venniük, hanem a gazdasági növekedésük és a jólétük szempontjából is. E. F. Schumacher⁷ és David Harvey munkássága rávilágít arra, hogy a globális gazdaság nemcsak, hogy fenntarthatatlan, de gyakran elnyomja a kisebb gazdaságokat, és kizsákmányolja a helyi erőforrásokat. Schumacher a *Small is Beautiful: (A Study of Economics as if People Mattered)* (1973) című művében a helyi gazdaságok fontosságát hangsúlyozza, miközben arra figyelmeztet, hogy a túlzott iparosodás és a globalizáció nemcsak a környezetet, hanem az emberek közösségi életét is tönkreteszi. Ő azt vallja, hogy a gazdaságokat inkább a saját belső erősségeikre kell építeni, és nem szabad a globális piacok versenyéhez igazodniuk.

Hasonlóan, David Harvey⁸ a globális kapitalizmus kritikájában hangsúlyozza, hogy a helyi közösségeknek és gazdaságoknak kell előtérbe kerülniük a globális kereskedelem helyett. A helyett, hogy a fejlődő országok nyersanyagait és munkaerejét kihasználó globális piacra építenénk, a gazdaságpolitikáknak inkább a belső gyarapodást kellene elősegíteniük, helyi termékeket és szolgáltatásokat preferálva. Ezzel nemcsak a gazdasági függetlenség érhető el, hanem a közösségi értékek is erősödnek.

A helyi gazdaságok és a kis közösségek támogatása nemcsak a környezetvédelem szempontjából fontos, hanem az emberek közötti kapcsolatok megerősítése miatt is. Ha a gazdaságok a helyi termelésre építenek, akkor azok kevesebb külső függőséggel és nagyobb társadalmi felelősségvállalással működhetnek.

VIII. Önreflexió és kritika

Fontos azonban, hogy e gazdaságfilozófia kapcsán ne csupán idealista elképzeléseket fogalmazunk meg, hanem kritikusan reflektáljunk a megvalósítás nehézségeire is. Egy teljesen pénzmentes gazdaság kiépítése a jelenlegi globális gazdasági rendszerrel szemben óriási strukturális és kulturális kihívást jelent. A pénz nemcsak a kizsákmányolás eszköze, hanem – megfelelő keretek között – a koordináció, értékmérés és elosztás eszköze is lehet. E funkciók teljes pótlása barterrel vagy közösségi rendszerekkel sok esetben nehézkes, különösen nagyobb, diverzifikált társadalmakban.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Swadeshi_movement (Letöltés: 2025-05-12)

⁷ https://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Friedrich_Schumacher (Letöltés: 2025-05-12)

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/David_Harvey (Letöltés: 2025-05-12)

Ráadásul az emberi természet és társadalmi dinamika sem mindig kedvez az önzetlen együttműködésnek. A közösségi alapú rendszerekben is megjelenhetnek hatalmi visszaélések, kirekesztés vagy konfliktusok. Ezért minden ilyen modellhez szükséges egy folyamatos, etikai alapú önellenőrzés, valamint rugalmas struktúrák, amelyek képesek alkalmazkodni és korrigálni a hibákat.

Végül fontos megjegyezni, hogy ez az eszme nem mindenki számára vonzó vagy megvalósítható. Egy sokszínű világban valószínűleg a hibrid modellek – amelyek ötvözik a közösségi gazdaságot a pénzalapú rendszerekkel – lehetnek a legéletképesebbek. A cél tehát nem feltétlenül a radikális teljes szakítás, hanem az arányok újragondolása: hogyan helyezhetjük előtérbe az együttműködést, az önrendelkezést és a méltányosságot a mai pénzvezérelt világban.

VII. Zárás

A pénzmentes gazdaság eszméje nem csupán elméleti alternatíva, hanem egy olyan életforma lehetősége, amely az emberi kapcsolatok, a közösségi együttműködés és a fenntarthatóság értékein alapul. Az önfenntartás, a termelőszövetkezetek és a helyi gazdaságok megerősítése révén kialakulhat egy olyan társadalom, ahol a jólétet nem a profitban, hanem a kölcsönösségben, méltóságban és közösségi biztonságban mérjük.

Elképzeltető egy jövő, ahol az emberek nem pénzért, hanem egymásért dolgoznak, ahol a gazdasági döntések a helyi közösségek kezében vannak, és ahol a csere, a segítségnyújtás és az erkölcsi felelősség határozza meg az erőforrások elosztását. Ebben a világban a tanulás, a munka és a fogyasztás nem elválasztja, hanem összeköti az embereket, és a fejlődés nem a gazdasági növekedés számaiban, hanem az emberi kapcsolatok mélységében és a közösségi jólétben válik mérhetővé.

Ugyanakkor fontos felismerni, hogy egy pénzmentes rendszer megvalósítása komoly strukturális és társadalmi akadályokba ütközhet. A pénz jelenlegi szerepe – mint univerzális csereeszköz és koordinációs eszköz – nem minden körülmények között váltható ki egyszerűen. Emellett az emberi természet sem garantálja automatikusan a közösségi szellem dominanciáját. Ezért az eszme nem dogmaként, hanem irányként szolgálhat: egy olyan vízióként, amely segíthet újra gondolni gazdasági rendszerünket, és olyan alternatívák felé mozdulni, ahol az együttműködés, az egyenlőség és a fenntarthatóság valódi alapelveként érvényesül.

A cél tehát nem feltétlenül a pénz teljes eltörlése, hanem annak a felismerése, hogy az emberi boldogság és közösségi jólét nem pénzben mérhető. Ha sikerül a gazdaság működését új értékek köré szervezni, akkor nem csupán egy igazságosabb rendszert építhetünk ki, hanem egy mélyebb, emberibb világot is – közösen, egymásért.

Források:

- Hobbes, Thomas (1651/1999): *Leviatán vagy Az egyházi és világi állam formája és hatalma*, 1-2.; (fordította: Vámosi Pál), Kossuth, Budapest.
- Müller Andor (2023): A kommunizmus gyakorlati mintaképei és a nagy társadalmi átalakítás kudarcának okai; „Hol rontották el a kommunisták?” álom és valóság a kommunizmusban. https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2023-4/03_Muller.pdf ISSN 2939-516X 12 (2023) 12.003 In: Müller Andor

(2023): *Identitásmenedzsment II. – Ideológiák hálójában*; MAGYAR GAZDASÁGFÖLDRAJZI ÉS TELEPÜ-LÉSMARKETING MŰHELY 12. kötet (2023) Neumann János Egyetem, Kecskemét. <https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2023-4/> (Letöltés: 2025-05-09) ISBN: 978-615-6435-78-1

- Schumacher, E. F. (1973): *Small Is Beautiful – A Study of Economics As If People Mattered*. Blond & Briggs
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Barter> (Letöltés: 2025-05-12)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Henry_David_Thoreau (Letöltés: 2025-05-12)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Pierre-Joseph_Proudhon (Letöltés: 2025-05-12)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Swadeshi_movement (Letöltés: 2025-05-12)
- https://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Friedrich_Schumacher (Letöltés: 2025-05-12)
- https://en.wikipedia.org/wiki/David_Harvey (Letöltés: 2025-05-12)